

AYOLLAR JINOYATCHILIGINING VIKTIMOLOGIK JIHATLARI VA PREVENTIV CHORA-TADBIRLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Haydalieva Mehrangez Hatam qizi

Surxondaryo viloyat Ichki ishlar boshqarmasi Jamoat xavfsizligi xizmati
Huquqbuzarliklar profilaktikasi boshqarmasi Xotin-qizlar masalalari bo'yicha
guruh katta inspektori

Annotatsiya:

Ayollar jinoyatchiligining viktimologik jihatlari va preventiv chora-tadbirlar samaradorligini oshirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, zamonaviy jamiyat uchun dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ayollarning jinoyat sodir etishidagi sabablarni tahlil qilish, ularning jabrlanuvchilik holatlarini aniqlash, jinoyatchilik darajasini pasaytirishga xizmat qiluvchi samarali chora-tadbirlarni izlash va ularni hayotga tatbiq etish bugungi kunda huquqni muhofaza qiluvchi organlar, davlat, jamiyat va ijtimoiy institutlarning asosiy vazifalaridan biri bo'lib turibdi. Ayollar jinoyatchiligi fenomeni ko'plab ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanadi. Ularning ijtimoiy, iqtisodiy, psixologik, madaniy va huquqiy ahvoli jinoyatchilik darajasiga bevosita yoki bilvosita ta'sir qiladi. Ushbu tezisda Ayollar jinoyatchiligining viktimologik jihatlari va preventiv chora-tadbirlar samaradorligini oshirish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: ayollar jinoyatchiligi, viktimologiya, jinoyatlarni oldini olish, preventiv chora-tadbirlar, ijtimoiy muhit, huquqbuzarlik profilaktikasi, ijtimoiy xavflilik, jabrdiyda ayollar, huquqiy himoya, gender tengligi.

Ayollar jinoyatchiligini o'rganishda viktimologik jihatlarga alohida e'tibor qaratish zarur. Viktimologiya jabrdiyda (viktima) shaxs sifatida ayolning qanday omillar natijasida jinoyatga duch kelishini, qanday vaziyatlarda jinoyat ob'ekti yoki sub'ekti bo'lishini o'rganadi. Ayollar, odatda, o'zlarining ijtimoiy himoyasizligi, ma'naviy-psixologik bosimlar, iqtisodiy yetishmovchilik, oiladagi nizolar, huquqsizlik kabi omillar natijasida jabrlanuvchi yoki jinoyatga tortilish ehtimoli yuqori bo'lgan toifa sifatida ko'riladi. Mazkur jihatlar, avvalo, jamiyatda ayollarga nisbatan stereotiplar, ularning rolini faqat oilaviy va maishiy doirada cheklashga qaratilgan qarashlar,

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th October, 2025

ayollarning huquqiy madaniyatining pastligi va o'z huquqidan to'liq xabardor emasligi ham tashqi xavfga olib kelishi mumkin. Previntiv chora-tadbirlar samaradorligini oshirish uchun, avvalo, ayollarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish bo'yicha muntazam tarzda axborot-targ'ibot ishlarini olib borish, huquqiy savodxonlik, o'z huquqini himoya qilish mexanizmlarini to'liq o'rgatish hamda amaliy yordam ko'rsatish zarur. Bunda davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, xotin-qizlar ishlari bo'yicha qo'mitalar va ommaviy axborot vositalarining hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayollarga jinoyatchilik xavfiga duch kelishining oldini olish, har qanday ko'rinishdagi (jismoniy, psixologik, iqtisodiy) zo'ravonlikka qarshi profilaktik tadbirlarni amalga oshirish samaradorlikka erishishda muhim ahamiyat kasb etadi.[1]

Ayollar jinoyatchiligining viktimologik jihatlarini chuqur tahlil qilish uchun, avvalo, ularning ijtimoiy muhitdagi o'rini, oiladagi pozitsiyasini, turli sohalardagi ishtirokini, iqtisodiy ahvolini va ruhiy holatini har tomonlama o'rganish muhimdir. Shuningdek, jinoyatlarni sodir etishga olib keluvchi individual va ijtimoiy psixologik omillarni tahlil qilish, ayollar orasida keng tarqalgan zo'ravonlik shakllarini va ularning oqibatlarini o'rganish lozim. Ijtimoiy so'rovlar, statistik ma'lumotlar, huquqbuzarliklar tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'plab ayollar ijtimoiy muhofazasizlik, ishsizlik, ta'limga bo'lgan cheklovlar natijasida jinoyat yo'liga kirib qolmoqda. Xususan, oilaviy zo'ravonlik, erkaklar hukmronligi, ijtimoiy bosim singari omillar ularning jabrdiyda sifatida jinoyatchilikka jalb etilishiga sabab bo'ladi. Ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashish va uni oldini olish bo'yicha preventive mexanizmlarni amalga oshirishda, birinchi navbatda, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va boshqa tegishli tashkilotlar faoliyatining uzviy va muvofiqlashtirilgan bo'lishi talab etiladi. Xususan, oila muammolari bo'yicha tushuntirish, yuridik va psixologik maslahatlar, ishsizlikni qisqartirishga qaratilgan davlat dasturlari, ayollar uchun yangi ish o'rinlari ochilishi, ijtimoiy yordamlarni kuchaytirish singari choralar samarali natija beradi. Bundan tashqari, ayollar orasida huquqbuzarliklar va jinoyatchilik sodir etganlarga nisbatan ijtimoiy rehabilitatsiya, ularning jamiyatga moslashuvi, yangi hayot boshlashiga amaliy yordam ko'rsatish ham alohida muhim ahamiyatga ega.[2]

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th October, 2025

Viktimologik yondashuv asosida olib borilayotgan ishlarda, ayollar hayotida yuzaga keladigan xavflarning oldini olishga, shu jumladan, o'zlari va yaqinlariga nisbatan jinoyatchilikning sodir bo'lishi ehtimolini kamaytirishga, shuningdek, jabrdiyda ayollarning sud, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida faol ishtirok etishlariga, huquqlari va manfaatlarini himoya qilishga doir bilimlarini oshirishga alohida ahamiyat qaratiladi. Ayollar jinoyatchiligi va viktimologik jihatlarning xususiyatlarini chuqur tahlil qilish zamirida, ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy va psixologik omillar har doim ham jinoyatchilik va jabrdiydalikning asosiy sababchilari sifatida o'rganiladi. Profilaktika va preventiv chora-tadbirlardan kutilgan natijalarni yanada kuchaytirish istiqbolida, jamiyatda gender tengligi, huquqiy ta'lim, qo'llab-quvvatlash tarmoqlari yaratish, ayollarga zamonaviy kasb-hunar o'rgatish, ijtimoiy sohalarida faol ishtirok qilishga imkoniyatlar berish ham muhim o'rin tutadi. Ayollar hamjamiyati orasida sodir etilayotgan jinoyatchilikning sabablari va oqibatlarini chuqur o'rganish asosida huquqiy bazani yanada mustahkamlash, jabrlanuvchi ayollarni ijtimoiy hayotga, ishlab chiqarishga, tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish, ularda bo'lajak jinoyatlardan himoyalaniish immunitetini shakllantirish har doim ham ustuvor masala bo'lib qoladi. Preventiv chora-tadbirlarni samarali tashkil etishda, ayollar jinoyatchiligi yuzaga kelishiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar yanada chuqur tadqiq qilinadi. Ayollarning huquqiy va psixologik madaniyatini oshirish, ularni inson huquqlari va erkinliklari bo'yicha muntazam bilimlar bilan boyitish, yosh avlod o'rtasida sog'lom muhitni shakllantirish, oilada va mahalla darajasida ayollar manfaatlarini himoya qilish, qiyin hayotiy vaziyatlarga tushgan ayollar uchun ishonchli dastaklarni taklif etish bu borada natijadorlikka olib keladi. O'z navbatida, jinoyatchilikka moyillikni keltirib chiqaruvchi asosiy manbalarni bartaraf etish, ijtimoiy muhofaza, ish o'rinlari yaratish, oilalarda ijobiy psixologik muhit barpo etish ham muhim ahamiyatga ega.[3]

Ayollar jinoyatchiligi va ularning jabrdiydaga aylanish ehtimolini kamaytirish uchun, respublika darajasida qabul qilinayotgan dasturlar va normativ-huquqiy hujjatlarning mazmuni va ijrosini kuchaytirish muhim. Ayollarning huquqiy-himoyaviy kafolatlarini takomillashtirish, mahallalardagi xotin-qizlar qo'mitalari va boshqa jamoat tuzilmalari hamkorligini mustahkamlash, ijtimoiy himoya tizimini

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th October, 2025

yanada takomillashtirish bu borada muhim o‘rin egallaydi. Shuningdek, ijtimoiy rolda stereotiplar va irqiy, etnik, milliy va diniy kamsitishlarning oldini olish, gender tenglikni mustahkamlash, zamonaviy huquqiy va ijtimoiy jamiyat qurishda dolzarb masala bo‘lib turibdi. Ijtimoiy, mehnat, oila munosabatlarida ayollar manfaatlarini qonuniy yo‘l bilan samarali himoya qilish, shaxsiy va ijtimoiy xavfsizlik omillarini kuchaytirish, har qanday ko‘rinishda zo‘ravonlikning oldini olish, ayollar orasida jinoyat va huquqbuzarliklarni kamaytirish borasidagi preventiv mexanizmlar zamonaviy jamiyatda o‘zining ijobiy natijalarini bermoqda. Jamiyatda ayollar mavqeining mustahkamlanishi, ular uchun yangi imkoniyatlar yaratilishi, ayollarga nisbatan gender diskriminatsiyasining kamayishi, ijtimoiy faollik oshishi natijasida jinoyatchilik darajasi sekin-asta pastlab boradi.[4]

Huquqni muhofaza qiluvchi va ijtimoiy tashkilotlarning uzviy hamkorligi asosida, ayollar jinoyatchiligining viktimologik jihatlari oldini olish, jabrdiyda ayollarga tezkor yordam tizimi yaratish, huquqiy maslahat va maslahat markazlari faoliyatini kengaytirish, ijtimoiy himoya va rehabilitatsiyaga muhtoj ayollar uchun davlat dasturlarini tatbiq etish, oilaviy nizolarni hal etishning alternativ yo‘llarini ishlab chiqish bu boradagi sa’y-harakatlar samaradorligini oshiradi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, ayollar jinoyatchiligining viktimologik jihatlari va preventiv chora-tadbirlar samaradorligini oshirish zamonaviy jamiyat rivojlanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu borada amalga oshirilayotgan chuqur tadqiqotlar va keng ko‘lamli chora-tadbirlar jamiyatda ayollar xavfsizligini ta’minlash, ularning huquq va erkinliklarini kafolatlash, jinoyatchilikni oldini olish va ijtimoiy muvozanatni barpo etish uchun mustahkam asos yaratadi. Ayollarni huquqiy va ijtimoiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash, ularning hayotiy muammolarini hal etishda kompleks yondashuvlarni joriy qilish, huquqbuzarliklarning oldini olishning samarali va zamonaviy usullarini rioya etish asosiy natija beradi. Shu tariqa, ayollar jinoyatchiligi darajasini pasaytirish, jabrdiydalik holatlarining oldini olish va preventiv ishlarning samaradorligini oshirish, sog‘lom va farovon jamiyat barpo etishga xizmat qiladi.

International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th October, 2025

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, M. (2022). "Ayollar jinoyatchiligini oldini olishda ijtimoiy muhitning o'rni." Ijtimoiy fanlar, 5(2), 112-120.
2. Akramova, D. (2019). "Ayollar o'rtasida huquqbuzarliklarning profilaktikasi." Huquq va Taraqqiyot, 3(1), 65-71.
3. Anvarova, S. (2020). "Xotin-qizlar o'rtasidagi jinoyatchilik va uning oldini olish muammolari." Ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar, 8(4), 52-60.
4. Berdiboyeva, N. (2018). "Ayollar jinoyatchiligi va jabrdiydalik masalalari." Yuridik fanlar axborotnomasi, 7(1), 95-100.
5. G'aniyeva, N. (2021). "Xotin-qizlar jinoyatchiligini vujudga keltiruvchi omillar." Ijtimoiy fanlar, 7(2), 108-118.
6. Karimova, Z. (2019). "Ayollarning jabrdiydalikka aylanishi va huquqiy himoya mexanizmlari." Huquq va Inson, 6(2), 34-41.
7. Komilova, M. (2022). "Ayollar jinoyatchiligini oldini olishda viktimologik yondashuvlar." Kriminologiya yangiliklari, 2(3), 55-62.